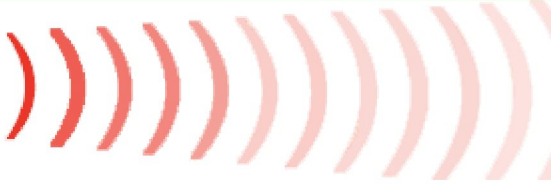

VAMMAISFOORUMI

Vammaisjärjestöjen yhteinen ääni

Vammaisfoorumi ry
Handikapp forum rf
Finnish disability forum

Lausunto

25.5.2022

Oikeusministeriö
kirjaamo.om@gov.fi
Katri.leikas@gov.fi
Viite: VN/3528/2021

Vammaisfoorumin lausunto mietinnöistä koskien yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta

1.1.:Velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa

1.1.2.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jolla
yhdenvertaisuussuunnitteluvollisuus ja yhdenvertaisuuden
edistämisen velvollisuus laajenisivat koskemaan varhaiskasvatuksen
järjestäjiä ja palveluntuottajia?

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että lausuntokierroksella olevat yksimieliset esitykset toteutetaan. Sekä vammaiset että vammattomat lapset on osallistettava ja sitoutettava yhdenvertaisuussuunnitteluun ja yhdenvertaisen kohtelun toteuttamiseen heidän ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. Lisäksi on perusteltua ottaa omana ryhmänään huomioon vammaiset vanhemmat / huoltajat riippumatta siitä, ovatko heidän lapsensa vammaisia.

YK:n vammaissopimuksen artiklan 7 (Vammaiset lapset) alakohdan 3. mukaan ”sopimuspuolet varmistavat, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi.”

Lisäksi Yhdenvertaisuussuunnittelulla toimeenpannaan YK:n vammaissopimuksen artiklan 8 (Tietoisuuden edistäminen) 2 b) alakohdan mukaisia toimia. Näillä toimilla vahvistetaan kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla, mukaan lukien kaikki lapset varhaisesta iästä alkaen, kunnioittavaa asennetta vammaisten henkilöiden oikeuksia kohtaan.

Koska yhdenvertaisuussuunnittelu koskee nykyisin vain esiopetusta silloin, kun se järjestetään koulussa, suunnitteluvaihteen ulottaminen päiväkodissa järjestettävään varhaiskasvatukseen turvaa vammaisten lasten yhdenvertaista kohtelua nykyistä paremmin. Se auttaisi kiinnittämään huomiota lapsille annettavan varhaiskasvatuksen sisältöön ja ohjaisi henkilökunnan, lasten ja heidän perheidensä kohtaamisia. Lisäksi se torjuisi syrjintää ja auttaisi huomaamaan syrjiviä asenteita ja rakenteita helpommin.

Jotta yhdenvertaisuus toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla, tulisi myös esteettömyyden ja saavutettavuuden kuulua yhdenvertaisuuden edistämislaitteen ja yhdenvertaisuussuunnitteluvaihteen piiriin. Saavutettavien toimintaympäristöjen turvaaminen edellyttää yhdenvertaisuuden edistämislaitteen ja yhdenvertaisuussuunnitteluvaihteen riittävän yksityiskohtaista sääntelyä. Lisäksi varhaiskasvatuksen parissa työskentelevää henkilökuntaa on koulutettava yhdenvertaisuusasioissa ja omavalvonnan suorittamisessa. Kuntien ja aluehallintovirastojen tulee myös seurata säännöllisesti yhdenvertaisuussuunnitelmien tekemistä ja toteutumista.

Esityksen perusteluissa todetaan ylimalkaisesti, että yhdenvertaisuussuunnitelman laatiminen vaatisi vain henkilökunnan yhteistä lyhyttä keskustelua toimipaikassa, jossa käytyjen keskustelujen pohjalta kirjattaisiin yhdenvertaisuussuunnitelma. Vammaisfoorumi ei pidä lyhyttä keskustelua riittävänä tosiasiallisen ja arkeen integroidun yhdenvertaisuussuunnitelman aikaan saamiseksi.

Esityksen mukaan yhdenvertaisuussuunnitelmien päivittämiselle ei myöskään asetettaisi velvoittavaa määräaika. Suunnitelma uusittaisiin vasta tarpeen ja tilanteen niin vaatiessa. Vammaisfoorumi jakaa Näkövammaisten liiton lausunnossaan ilmaiseman epäilyn siitä, että tarpeen mukaan kriteeri johtaa siihen, ettei suunnitelmia uusittaisi tarpeeksi usein ja niiden sisältö ja tavoitteet unohtuisivat. Määräajoin uusittava yhdenvertaisuussuunnitelma edellyttää jatkuvaa, prosessiluonteista menettelyä, joka myös osallistaa asianosaiset tahot tuomaan esille yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyviä epäkohtia ja näiden epäkohtien korjausehdotuksia.

Tätä näkemystä tukevat myös hallituksen esityksen 5 pykälän säädöskohtaiset perustelut. Perusteluissa todetaan Yhdenvertaisuuden toteutumisen ja väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin sekä yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden suunnittelun toteuttamisen säännöllisyyden tärkeys.

Vammaisfoorumi esittää, että yhdenvertaisuussuunnitelma tarkistetaan ja päivitetään kahden vuoden välein yhtä aikaa tasa-arvosuunnitelman kanssa. Vammaisfoorumi haluaa korostaa sitä, että yhdenvertaisuussuunnittelu on prosessiluonteista ja laaja-alaista. Prosessin tulee kattaa koko organisaatio sekä eri tasot että ulkopuolella olevat kuten lasten vanhemmat.

Tehostettua huomiota yhdenvertaisuussuunnittelun yhteydessä tulee kiinnittää johtavassa asemassa olevien työntekijöiden johtamistapaan ja yksiköiden toimintakulttuureihin. Johtamiskulttuurilla on merkittävä vaikutus organisaation toimintakykyyn myös yhdenvertaisen kohtelun toteutumisen

näkökulmasta. Mikäli johdon asenteet ovat kielteisiä ja motivaation taso valvoo yhdenvertaisuuden toteutumista on alhainen, ei organisaatiolta voida odottaa tehokkaita toimia syrjinnän ja häirinnän kitkemiseksi.

Vammaisfoorumi yhtyy Invalidiliiton lausuntoon, jossa on nostettu esiin, että varhaiskasvatuksessa on ollut yksityisen varhaiskasvatuksen palveluntuottajilla joitakin syrjiviä sopimuksia, joissa palveluntuottaja on ilmoittanut, että mikäli heille varhaiskasvatukseen otetulla lapsella ilmenee erityisen kasvatuksen, ohjauksen ja huolenpidon tarvetta, he voivat päätyä purkamaan lapsen varhaiskasvatuksen ko. varhaiskasvatusyksikössä sillä perusteella, että nämä palvelut on rajattu pois heidän sopimuksestaan.

Myös ruotsinkielisten ja esim. Viittomakielisten sopivien ratkaisujen turvaamisen kannalta on tarkoituksenmukaista tarkastella yhdenvertaisuuden toteutumista myös alueellisella tasolla.

1.1.3.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, että kunta vastaisi siitä, että sen alueella toimiville perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laaditaan toimipaikkakohtaisen suunnitelman sijaan yhteistyössä näiden toimijoiden kanssa yhteiset yhdenvertaisuussuunnitelmat?

Vammaisfoorumi pitää tarkoituksenmukaisena kunnissa yhteisesti perhepäivähoidon ja kunnallisen avoimen varhaiskasvatuksen toimijoille laadittavaa yhteistä yhdenvertaisuussuunnitelmaa.

Myös ruotsinkielisten ja esim. Viittomakielisten sopivien ratkaisujen turvaamisen kannalta on tarkoituksenmukaista tarkastella yhdenvertaisuuden toteutumista myös alueellisella tasolla. Alueellinen tarkastelu ei kuitenkaan tarvitse rajata pois asioiden tarkastelua myös yksikkötasolla, vaan näiden olisi hyvä täydentää toisiaan.

2: Häirintä

2.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien häirinnän määritelmän muuttamista siten, että se sisältäisi myös ihmisryhmään kohdistuvan häirinnän?

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että lausuntokierroksella olevat yksimieliset esitykset toteutetaan, ml. Häirinnän määritelmän muuttaminen siten, että se sisältäisi myös ihmisryhmään kohdistuvan häirinnän.

Esitys toisi laillisuusvalvojen käyttöön uuden työkalun syrjintään ja häirintään puuttumiseksi. Se tekisi näkyväksi laajamittaisen ja tiettyyn ihmisryhmään kohdistuvan syrjinnän. Kynnys viedä asiaa

eteenpäin voisi madaltua ja piiloon jäävästä syrjinnästä saataisiin tarkempaa tietoa monien ihmisryhmien osalta. Lisäksi laajennus olisi yhteiskunnallinen ja oikeuspoliittinen viesti siitä, että häirintään suhtaudutaan vakavasti ja se halutaan kitkeä pois.

Vammaiset ihmiset kokevat häirintää muun muassa sosiaalisessa mediassa. Esitettävä muutos voi vaikuttaa myös siihen, että vammaisten ihmisten kohtaamaan vihapuheeseen puututaan aiempaa tehokkaammin.

Vammaisfoorumi yhtyy Invalidiliiton lausuntoon siitä, että pitäisi YK:n vammaissopimuksen artiklan 8 (Tietoisuuden lisääminen) nojalla luoda tiedotuskampanja erityisesti varhaiskasvatuksen ja koulutuksen saralla, joka vaikuttaisi siihen yleistyneeseen trendiin nuorten keskuudessa, että käytetään termiä "vammainen" yleiskielisessä merkityksessä tai adjektiivina vaikka kyse on henkilön ominaisuuksista, joita ei saa nälvä.

Erityisesti ryhmille, jotka ovat alttiita moniperustaiselle syrjinnälle, kuten kielivähemmistöön kuuluvat vammaiset, hyötyisivät tästä suuresti. Mikäli vammaiset ihmiset pelkäävät asemansa heikentymistä tai leimaantumista Suomessa yleisesti, on tämä sitä suurempi riski sekä pienillä paikkakunnilla että kielivähemmistöjen keskuudessa, joissa muita vaihtoehtoja on vähän.

2.2: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan lakiin kirjattaisiin, että varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjän menettely on syrjintää, jos ne laiminlyövät puuttua tiedossaan olevaan häirintään?

Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että lausuntokierroksella olevat yksimieliset esitykset toteutetaan

Vammaisfoorumi kannattaa 14 §:n uutta 3 momenttia, jonka mukaan varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjän menettelyä on pidettävä syrjintänä, jos varhaiskasvatuksen tai koulutuksen järjestäjä saatuaan tiedon siitä, että lapsi, oppilas tai opiskelija on joutunut oppilaitoksessa pykälän 1 momentissa tarkoitetun häirinnän kohteeksi, laiminlyö ryhtyä käytettävissään oleviin toimiin häirinnän poistamiseksi.

Vammaisfoorumi kannattaa myös 23 §:ään lisättävää kirjausta, jonka mukaisesti Varhaiskasvatuksen järjestäjä ja palveluntuottaja on velvollinen maksamaan hyvitystä, mikäli on toiminut syrjivästi tai vastatoimien kiellon vastaisesti.

Vammaisfoorumi tietoon on tullut tapauksia, joissa näkövammaiset koululaiset ja opiskelijat ovat kokeneet kouluympäristössä tapahtuvaa kiusaamista, joka täyttää pahimmillaan häirinnän tuntomerkit. Silti koulun tai oppilaitoksen taholta ei ole puututtu tilanteeseen. THL:n kouluterveyskyselyn tulokset kertovat myös siitä, että eri tavoin toimintarajoitteiset nuoret ovat kohdanneet muita enemmän väkivaltaa ja seksuaalista häirintää koulussa eivätkä he ole kokeneet saaneensa apua tai tukea oppilasterveydenhuollosta. Näin ollen puuttumisveloitteen kirjaaminen lakisääteiseksi asiaksi on erittäin kannatettavaa.

3: Asian vieminen lautakuntaan ilman yksilöityä asianomistajaa

3.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu tai yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö voisi viedä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan myös sellaisen syrjintää tai vastatoimia koskevan asian, jossa ei ole yksilöitävissä tiettyä asianomistajaa?

Vammaisfoorumi kannattaa yhdenvertaisuuslain säännöksiä, joiden mukaisesti asian vieminen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan olisi mahdollista siten, että yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö veisi lautakuntaan myös sellaisen syrjintäasian, jossa ei voida yksilöidä yksittäistä asianomistajaa.

Esitys on perusteltu, sillä yhteen vammaiseen ihmiseen kohdistuva syrjintä on koko ryhmään kohdistuvaa syrjintää. Lisäksi yksittäisen ihmisen on joskus vaikeaa lähteä vaatimaan oikeutta tilanteissa, joissa hän on kokenut tullessa syrjityksi. Tilanne on tällainen etenkin silloin, kun ihminen joutuu toistuvasti erilaisissa elämäntilanteissa syrjinnän kohteeksi. Tätä taakkaa olisi mahdollista siirtää uudistuksen myötä leveämpien hartioiden kannettavaksi, kun vammaisten ihmisten oikeuksia valvovat organisaatiot voisivat tuoda käsittelyyn erilaisiin vammaisryhmiin erilaisissa tilanteissa kohdistuvia syrjiviä käytäntöjä. Tällöin syrjintään voitaisiin puuttua entistä tehokkaammin. Tämän tulee olla mahdollista myös työsyryntäepäilyihin liittyvissä kysymyksissä, joten uudistus edellyttää yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltuuksien laajentamista työelämään.

Esityksessä ei ole määritelty yhdenvertaisuutta edistävää yhteisöä. Epäselväksi jää, onko sellainen mikä tahansa yhteisö, joka ilmoittaa edistävänsä yhdenvertaisuutta vai tuleeko asian olla kirjattuna esimerkiksi yhteisön sääntöihin. Vammaisfoorumi esittää, että yhdenvertaisuutta edistävä yhteisö määritellään tarkemmin.

Erityisesti ryhmille, jotka ovat alttiita moniperustaiselle syrjinnälle, kuten kielivähemmistöön kuuluvat vammaiset, hyötyisivät tästä suuresti. Mikäli vammaiset ihmiset pelkäävät asemansa heikentymistä tai leimaantumista Suomessa yleisesti, on tämä sitä suurempi riski esimerkiksi erilaisten kielivähemmistöjen keskuudessa.

4: Kohtuulliset mukautukset

4.1: Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien kohtuullisia mukautuksia?

Vammaisfoorumi toteaa, että yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksessa on syytä ottaa huomioon se, ettei Suomi vielä ollut nykyistä yhdenvertaisuuslakia valmisteltaessa ja hyväksyttäessä ratifioinut YK:n

vammaissopimusta. Tämän vuoksi sopimuksen implementointi yhdenvertaisuuslain säännöksiin jäi osittain puutteelliseksi.

Yhdenvertaisuuslaissa kielletyksi syrjinnäksi säädettiin vain kohtuullisten mukautusten epäminen. Tosiasiassa 15 § jäi suppeammaksi kuin YK:n vammaissopimuksen kohtuullista mukautusta koskeva sääntely edellyttäisi.

Viimeaikaisessa oikeuskäytännössä on vedottu yhdenvertaisuuslain esitöihin muun muassa siinä, että mukautukseksi katsottaisiin vain pienet ja vähäisiä kustannuksia aiheuttavat toimenpiteet. YK:n vammaissopimus ei kuitenkaan tue tällaisen tulkinnan tekemistä, joten nykyinen tulkinta on ristiriidassa YK:n vammaissopimuksen lähtökohdan kanssa. Edellä olevaa näkemystä vahvistaa myös vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean antama yleiskommentti 6 ja korkeimman hallinto-oikeuden tuore ratkaisu KHO: 2021:189. Siksi kohtuullisia mukautuksia koskevaa lainsäädäntöä onkin syytä kehittää, tarkentaa ja systematisoida vastaamaan selvemmin YK:n vammaissopimuksen velvoitteita sekä sopimuksen soveltamisesta syntynyttä oikeuskäytäntöä.

YK:n vammaissopimuksen (4 artiklan 1 kohdan f alakohta) mukaisesti, lainsäädäntöön tulisi sisältyä säännös esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien standardien pakollisesta soveltamisesta sekä sakoista ja muista seuraamuksista, joita voidaan määrätä niille tahoille, jotka jättävät noudattamatta standardeja. Suomen lainsäädännössä ei ole määritelty saavutettavuuden ja esteettömyyden epäämistä syrjinnäksi. Suomi ei ole tältä osin implementoinut riittävällä tavalla YK:n vammaissopimuksen velvoitteita.

Vammaisfoorumi näkemyksen mukaan esteettömyyden ja saavutettavuuden epäamisestä tulisi säätää syrjintänä. Lisäksi epäämiseksi tulisi katsoa kohtuullisten mukautusten toteuttamatta jättäminen ja viivyttely niiden toteuttamisessa sekä vastaavat seikat saavutettavuuden ja esteettömyyden toteuttamisessa. Tämä tulee tehdä täydentäen ja tarkentaen nykyisen yhdenvertaisuuslain sääntelyä. Ehdotettu saavutettavuuden ja esteettömyyden epäämistä koskeva uudistettu sääntely täyttäisi myös lainsäädännöltä edellytettävän tarkkarajaisuusvaatimuksen.

Vammaisfoorumi huomauttaa, että lakiesityksessä on sivuutettu taloyhtiöiden vastuu kohtuullisista mukautuksista vammaisille ihmisille osana yhdenvertaista asumista. Vammaisten ihmisten asumisessa kohtaama syrjintä on selkeästi nähtävissä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tuoreissa ratkaisuisissa. Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on nostanut asiaa esille muun muassa asunto-osakeyhtiölain uudistusta koskevasta arviomuistiosta lausueessaan <https://syrjinta.fi/-/yhdenvertaisuusvaltuutetun-lausunto-asunto-osakeyhtiolain-muutostarvetta-koskevasta-arviomuistiosta>)

Vammaisfoorumi pitää välttämättöminä Kortteisen ja Hiltusen eriävissä mielipiteessään esittämien säädösmuutosten kirjaamista uudistettavaan yhdenvertaisuuslakiin. Näitä säädösmuutoksia ovat yhdenvertaisuuslain 8 §:n 2 momentin lisäykset. Välittömän ja välillisen syrjinnänkiellon lisäksi pykälällä tulisi kieltää häirintä, kohtuullisten mukautusten epäminen, saavutettavuuden tai esteettömyyden laiminlyönti sekä ohje tai käsky syrjiä. Lisäksi yhdenvertaisuuslakiin tulisi lisätä uusi 15 a § saavutettavuuden ja esteettömyyden järjestämisestä vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Esitetyn 15 A §:n mukaisesti julkiset ja yksityiset yleisölle avoimet toiminnot olisi järjestettävä niin, että ne ovat kaikille saavutettavia ja esteettömiä. Vammaisfoorumi katsoo Invalidiliiton tapaan, että esteettömyyden laiminlyönnin määrittäminen syrjinnäksi vaikuttaa kollektiivisella tasolla vastaavasti kuin lakiin ehdotettu ihmisryhmiä koskeva kollektiivinen häirintä.

Vammaisfoorumi edellyttää, että yhdenvertaisuuslain 15 §:ään sisällytetään lisäksi velvoite, jonka mukaan työnantajan on pyynnöstä viipymättä annettava kirjallinen selvitys menettelynsä perusteista vammaiselle ihmiselle, joka katsoo kohtuullisten mukautusten epäämisen vuoksi tulleen syrjityksi työtä tai virkaa hakiessaan taikka työ- tai virkasuhteessa.

Hallituksen esitykseen ei sisälly säädöstä kaikille sopivan suunnittelun velvoitteesta. Kaikille sopivaa suunnittelua on kuitenkin käsitelty järjestöille suunnatussa kuulemistilaisuudessa 28.10.2021, jolloin kaikille sopivan suunnittelun sisällyttämistä yhdenvertaisuuslain säännöksiin on kannatettu vammaisjärjestöjen taholta vahvasti. Sen katsottiin helpottavan kaikkien ihmisten mahdollisuuksia käyttää tuotteita, palveluita ja ohjelmistoja. Säädös voisi myös vähentää esteellisestä ja ei-saavutettavasta ympäristöstä aiheutuvien kohtuullisten mukautusten sekä erillisten palveluiden tarvetta. Sillä olisi myös kustannuksia hillitsevä vaikutus. Edellä esitetty lisäys yhdenvertaisuuslakiin tehostaisi Näkövammaisten liiton arvion mukaan syrjinnän uhrien oikeusturvaa ja vaikuttaisi ennaltaehkäisevästi syrjinnän esiintymiseen. Lisäksi uudistettu sääntely suojelisi nykyistä vahvemmin vammaisia ihmisiä syrjinnältä. Sääntely on tällä hetkellä YK:n vammaissopimuksen (artikla 2) varassa, eikä kansallinen sääntely ole riittävää. Siksi Vammaisfoorumi edellyttää kaikille sopivan suunnittelun laiminlyönnin lisäämistä osaksi yhdenvertaisuuslain 8 §:ssä kiellettyä syrjintää.

Myös YK:n vammaissopimuksen artiklan 2 mukaan kaikille sopiva suunnittelu tulisi ulottaa ympäristöihin, mikä tarkoittaa laajempaa tarkastelua ja vastuukysymysten arviointia, kuin vain yksittäisiä laitteita ja välineitä koskeva tarkastelu on. YK:n vammaissopimuksessa tarkoitetaan kaikille sopivalla ympäristöllä rakennetun ympäristön esteettömyyttä ja tiedonsaannin saavutettavuutta. YK:n vammaiskomitea katsoo yleiskommentissaan nro. 6 (art. 5.3) tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta (CRPD/C/GC/6) kohdassa 24, että velvollisuus toteuttaa esteettömyyttä ja saavutettavuutta kaikille sopivan suunnittelun avulla tulee sisällyttää suunnitteluprosesseihin, jotta pääsyrakennuksiin, palveluihin tai tuotteisiin tapahtuu yhdenvertaisesti muiden kanssa. Komitean mukaan kyse on uusien palveluiden, tavaroiden, ohjelmistojen ja ympäristöjen suunnittelusta ennakoon.

Yleiskommentti nro 2, 28 kohta puolestaan edellyttää sitä, että kaikille sopiva suunnittelu tulee mainita lähtökohtana, yleisenä velvoitteena, joka osaltaan edistää 9 artiklan toimeenpanoa, mutta ei korvaa esim. kohtuullisia mukautuksia.

Yhdenvertaisuuslain uudistusta pohtineen työryhmän ehdotuksessa esitetään tarkennettavaksi, että yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaiset kohtuulliset mukautukset voivat koskea myös sisällöllisiä muutoksia eli viranomaisen palvelun sisältöä. Voimassa olevan yhdenvertaisuuslain sanamuoto on suppea, sillä siinä mainitaan vain viranomaisessa asiointi. Oikeuskirjallisuudessa (mm. Rätty) on katsottu, että mukauttamisen tulee ulottua myös itse palveluiden saamiseen ja järjestämiseen.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin muotoiluun ehdotettu muutos saada viranomaisten palveluita on Vammaisfoorumin mielestä kannatettava. Lisäksi Vammaisfoorumi kannattaa 15 §:n 2 momenttiin ehdotettua sanalisäystä ensisijaisesti. Tällöin on selvää, että kohtuullisia mukautuksia arvioitaessa tulisi ottaa ensisijaisesti huomioon vammaisen henkilön tarpeet.

Vammaisfoorumi ihmettelee nykyisen yhdenvertaisuuslain 15 § 3 momentin poistamista esityksestä. Poistamisen sijasta kyseinen momentti on perusteltua laajentaa yleiseksi velvollisuudeksi antaa kirjallinen selvitys valinnan perusteista suhteessa syrjintäperusteisiin. Selvitysvelvollisuuden tulee olla yleinen (kuten tasa-arvolaisissa), eikä vain nykyinen kohtuullisia mukautuksia koskeva.

5: Hyvitys

5.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voisi määrätä hyvitystä?

Vammaisfoorumi kannattaa lämpimästi lakiin tehtävää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan laajennusta määrätä hyvitystä. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että syrjinnän uhrille maksetaan hyvitystä. Nykylain mukaan sitä on haettava erikseen kärjäoikeudesta. Valtioneuvoston tilaaman yhdenvertaisuuslain arviointiselvityksen mukaan hyvitystä oli haettu vuosina 2015-2019 vain kolme kertaa yhdenvertaisuuslain perusteella. [i] Syynä on, että oikeudenkäyntikulut voivat olla suuremmat kuin hyvitys ja mikäli kanteen häviää, moninkertaiset hyvitykseen nähden. OM:n työryhmä esittää yksimielisesti, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voisi asiaa käsitellessään määrätä myös hyvityksestä. Lautakunnan käsittelyssä ei ole kuluriskiä kummallekaan osapuolelle.

5.2: Ehdotuksen mukaan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla että kärjäoikeuksilla olisi toimivalta määrätä hyvitystä. Lautakunnan ja tuomioistuinten toimivallan jaosta säädettäisiin laissa. Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien kärjäoikeuksien ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan jakoa hyvitysasioissa?

Vammaisfoorumi pitää välttämättömänä, että syrjintäasioita käsittelee toimitielin, joka toteaa tapahtuneen syrjinnän ja päättää syrjinnästä määrättävästä hyvityksestä. Tähän tulisi kuulua muun ohella oikeudellisesti sitovien päätösten antaminen, jotka edellyttävät toimenpiteitä syrjinnän lopettamiseksi, täyden yhdenvertaisuuden toteutumiseksi ja syrjinnän ehkäisemiseksi. Lisäksi tehtävän tulee sisältää tehokkaiden, oikeasuhtaisten ja varoittavien seuraamusten määräämisen, mukaan lukien korvauksen määrääminen aineellisesta ja aineettomasta vahingosta, sakkojen määräämisen sekä ratkaisun ja syrjintään syyllistyneen nimen julkaisemisen. Tämä olisi myös perusteltua syrjinnän uhrien oikeusturvan ja oikeuksien toteutumisen kannalta (access to rights/protection under law).

Hyvitysvaatimusten käsittely soveltuisi Vammaisfoorumin ja Näkövammaisten liiton näkemyksen mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle. Toimivalta tulee laajentaa koskemaan kaikkia elämäntilanteita, myös työsyryntää. Lautakunnalla on syrjintäasioihin liittyvää erityisasiantuntemusta. Maksuttomana prosessina lautakuntakäsittely madaltaisi myös kynnystä hakea hyvitystä. Vammaiset ihmiset ovat usein vähävaraisia ja kuluriskin vuoksi heillä ei ole mahdollisuutta jatkaa oikeusprosessia tuomioistuimissa. Puoltavana seikkana toteamme myös, että lautakunnan ratkaisut ovat julkisia, jolloin niillä voidaan luoda painetta ennakkolisten yhdenvertaisuutta turvaavien ratkaisujen

tekemiseen.

[i]

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162552/VNTEAS_2020_50.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5.3.:Ehdotuksen mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan menettelyssä noudatetaan asian käsittelyn ja selvittämisen, suullisen käsittelyn ja oikeudenkäyntikulujen osalta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain säännöksiä ja näihin liittyviä julkisuussäännöksiä ja muilta osin täydentävästi hallintolakia. Mitä mieltä olette ehdotuksesta koskien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa noudatettavaa menettelyä hyvitysasian käsittelyssä?

Vammaisfoorumi pitää toimivallan jakamista asianmukaisena ja selkeäräjaisena. Se tukisi myös nykyistä vahvemmin syrjintää kokeneen ihmisen oikeusturvan toteutumista. Lisäksi se todennäköisesti lyhentäisi asian käsittelyyn kuluva aiaa.

Vammaisfoorumi painottaa, että käräjäoikeuden tulee käsitellä toimivallan jaosta huolimatta liitännäisasiana ilmenevää syrjintää epäröimättä ja määrätä tapahtuneen pohjalta asianmukainen vahingonkorvaus. Tällä vahvistettaisiin syrjintää epäilevän pääsyä tehokkaiiin oikeussuojakeinoihin.

Vammaisfoorumi esittää eriävän näkemyksensä esitykseen, jonka mukaisesti työsuojeluviranomaisen toimivaltaan nyt kuuluvat syrjintätapaukset jäisivät edelleenkin mainitun viranomaisen toimivallan piiriin. Tosiasia on, ettei työsyryntää valvo tällä hetkellä suoranaisesti mikään viranomaistaho. Etenkin rekrytoinnissa tapahtuva syrjintä jää piiloon ja havaitsematta. Siksi tehtävästä tulisi säätää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaan kuuluvana asiana.

Ehdotuksen mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan menettelyssä noudatetaan asian käsittelyn ja selvittämisen, suullisen käsittelyn ja oikeudenkäyntikulujen osalta oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain säännöksiä ja näihin liittyviä julkisuussäännöksiä ja muilta osin täydentävästi hallintolakia.

5.4.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan hallintotuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa voitaisiin vahvistaa ratkaisuksi sovinto hyvitysasiaa koskevalta osalta?

Vammaisfoorumi näkemyksen mukaan lautakuntamenettely olisi jossain määrin tuomioistuinkäsittelyä kevyempi. Hakemuksen maksuttomuus voisi myös madaltaa syrjintää epäilevän ihmisen kynnyistä vaatia hyvitystä. Lisäksi menettely olisi nopeampi verrattuna siihen, että ihminen

veisi asian ensin lautakuntaan ja sen jälkeen käräjäoikeuteen. Kuitenkin lautakunnassa sovellettavat menettelysäännökset sekä mahdollisuus muutoksenhakuun tuomioistuimessa turvaisivat edelleen asianosaisten oikeusturvan toteutumisen. Vammaisten ihmisten kohdalla asian suullinen käsittely voisi myös helpottaa ratkaistavan asian selvittämistä.

6: Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kokoonpanoa ja menettelyjä koskevat muutokset

6.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksista koskien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kokoonpanoa ja menettelyjä (esim. jaostojen kokoonpano, vahvennettu jaosto, asian tutkimatta jättäminen, sidonnaisuusilmoitukset)?*

Vammaisfoorumi kannattaa sovintomahdollisuuden tuomista hallinto-oikeudessa käsittelyssä olevaan asiaan silloin, kun sovintoratkaisulla ei olisi laajaa yhteiskunnallista merkitystä. Menettelyllä ei kuitenkaan tule vesittää mahdollisuutta tuottaa eri ihmisryhmien kannalta merkittävien, yleisluonteisten ratkaisujen syntymistä.

Vammaisfoorumi yhtyy Invalidiliiton lausuntoon siitä, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kokoonpanoa nimitettäessä tulisi aiempaa tarkemmin kiinnittää huomiota kansalaisjärjestöjen ja erityisesti vammaisjärjestöjen ehdokkaiden määrään lautakuntaan sivutoimisiksi jäseniksi. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa käsiteltävissä syrjintähakemuksissa määrällisesti korostuu vammaisuus ja tämä edellyttäisi sivutoimisilta jäseniltä vielä enemmän omakohtaisuutta vammaisuutta YK:n vammaissopimuksen artiklassa 4.3 tarkoitetulla tavalla.

7: Esityksen vaikutukset

7.1.: Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetuilla muutoksilla olevan?

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta

Vammaisfoorumi kannattaa lautakunnan organisaatioon ehdotettuja muutoksia. Jaostojen jäsenten määrän vähentäminen sekä uuden vahvennetun jaoston kokoonpanon hyödyntäminen aiemman täysistunnon sijaan parantaisi edellytyksiä löytää sopiva, päätösvaltainen kokoonpano lautakunnan käsiteltäväksi tuleviin asioihin. Tämä tehostaisi lautakunnan toimintaa ja turvaisi paremmin vammaisten ihmisten vireille asettamien asioiden nopeamman käsittelyn.

Vammaisfoorumi suhtautuu epäröiden esitettyyn mahdollisuuteen jättää yli kaksi vuotta vanhat asiat tutkimatta. Huolena on, että kahden vuoden vanhenemisaika on joissakin tapauksissa melko lyhyt Esimerkiksi vammaisen ihmisen kannalta. Vammaisen ihminen ei aina uskalla nostaa kannetta ollessaan vielä häntä syrjivän palvelujärjestelmän tai palvelun tuottajan asiakas. Vammaisuuden vuoksi myös kanteen valmistelu voi olla hitaampaa ja edellyttää usein avustajan käyttöä, mikä tulee huomioida määräaikoja asetettaessa.

Vammaisfoorumi pitää hyvänä esitystä yhdenvertaisuuslautakunnan jäsenten sidonnaisuuksien

ilmoittamismenettelyn vahvistamisesta. Lautakunnan jäseniksi nimitettävien henkilöiden tulee olla tehtävässä riippumattomia. Vammaisfoorumi jakaa Näkövammaisten liiton esittämän huolen siitä, että lautakuntaan voitaisiin jatkossakin nimittää eri hallinnonalojen viranhaltijoita, jotka ovat hallituksen poliittisessa ohjauksessa. Tämä vaarantaa lautakunnan toiminnan riippumattomuutta.

Monet nykyisen lautakunnan tekemät syrjintää koskeneet ratkaisut ovat liittyneet eri hallinnonaloilla toimivien viranomaisten toiminnan epäkohtiin. Jotkut käsittelyyn tulleet asiat ovat myös olleet poikkihallinnollisesti kytköksissä epäiltyyn syrjintätilanteeseen. Näihin hallinnonoloihin virkasuhteessa, ja sitä kautta poliittisessa ohjauksessa olevat virkamiehet ovat hankalassa välikädessä arvioidessaan jääviyttään asian käsittelyssä. Viimeksi mainituissa tapauksissa voi myös syntyä tilanne, jossa useampi virkamies joutuu jääväämään itsensä. Edellä esitettyyn perustuen Vammaisfoorumi ei pidä pelkkää sidonnaisuuksien ilmoittamista tai jääväämistä riittävänä riippumatonta päätöksentekoa turvaavana menettelyä. Se esittää, että lakiesitykseen lisätään säännös, jonka mukaisesti lautakuntaan nimitettävien ihmisten tulee olla tosiasiallisesti riippumattomia asiantuntijajäseniä.

8: Muut huomiot esityksestä

8.1.: Onko teillä muita huomioita esityksestä?

Vammaisfoorumi olettaa ehdotettujen uudistusten vaikuttavan myönteisesti vammaisten ihmisten oikeusturvan toteutumiseen. Ehdotetuilla lakimuutoksilla tulee olemaan vaikutusta siihen, että yksittäiset ihmiset voivat helpommin saada taloudellisen hyvityksen syrjinnästä ilman taloudellista riskiä. Nykyisessä hyvitysjärjestelmässä on selkeitä puutteita, joihin tällä ehdotetulla ratkaisulla vastataan.

Yhdenvertaisuussuunnittelun velvoite varhaiskasvatuksessa on ennakoivana toimenpiteenä merkittävä uudistus, jonka turvin voidaan ennalta ehkäistä syrjintätilanteiden syntymistä. Uudistusten tuottamien hyötyjen realisoituminen edellyttää, että yhdenvertaisuussuunnittelun vaikutusarviota tehdään prosessiluonteisesti ja tarvittaviin korjaaviin toimenpiteisiin ryhdytään tarvittaessa.

Vaikutusarviota on tehtävä ihmisryhmäkohtaisesti niin, että eri ihmisryhmien yhdenvertaisuuden toteutumista seurataan erikseen. Esimerkiksi vammaisten ihmisten kohtaama syrjintä tai yhdenvertaisuusloukkaukset voivat olla tietyissä tilanteissa erilaisia kuin muiden ihmisryhmien. Lisäksi Vammaisfoorumi toteaa, että mikäli yhdenvertaisuuslain osauudistus toteutetaan esitetyssä minimalistisessa muodossaan, uudistuksen yhteiskunnalliset vaikutukset sekä vaikutukset näkövammaisten ihmisten oikeuksien toteutumiseen jäävät vaillinaisiksi. Lausunnon myöhemmissä vastauksissaan Näkövammaisten liitto perustelee tarkemmin tätä näkemystään.

9: Kommentit työelämän alajaoston mietinnöstä

Yleiset huomiot esityksestä

9.1.: Yleiset huomionne työelämän alajaoston esityksestä

Vammaisfoorumin näkemys on, että työelämän alajaoston esittämät yhdenvertaisuuslain muutokset ovat liian varovaisia eivätkä tuo tarvittavia vahvistuksia lain toimeenpanoon. Vammaisten ihmisten näkökulmasta yhdenvertaisuuslain osittaisuudisuksessa työstetyt lakimuutosehdotukset ovat

riittämättömiä. Vammaiset henkilöt kohtaavat syrjintää työhön hakeutuessaan ja työuran aikana. Näistä tilanteista on erilaisten selvitysten perusteella kertynyt runsaasti tietoa (Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitys 2016, VANE:n selvitys 2017, Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskeskuksen kysely 2018), mutta syrjintätapaukset eivät kuitenkaan etene Työsuojeluviranomaisen käsittelyyn vastaavassa määrin. Samaan aikaan vammaisten henkilöiden yhteydenotot Yhdenvertaisuusvaltuutettuun ovat kuitenkin nousseet.

Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeuskeskuksen kyselyssä (2018) työelämään liittyvät mukautukset koskivat 459 vastaajaa. Heistä n. 48 % (210) oli kokenut tullessaan syrjityksi työelämään liittyvissä mukautuksissa. Kuitenkin kyselyn teon aikaan vammaisuuden perusteella oli vuonna 2017 vain 7 tapausta työsuojeluviranomaisen käsittelyssä ja 3 tapausta vuonna 2018. Työelämään pääsyssä tai työnhaussa oli kokenut syrjintää peräti 56,7 % työelämää koskeviin kysymyksiin vastanneista.

Vammaisfoorumi oli kuultavana työelämän alajaostossa syksyllä 2021 ja painotti kuulemistilaisuudessa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan laajentamista. Vammaisfoorumin arvion mukaan esitetyt muutokset eivät kuitenkaan tuo tarvittavia muutoksia tilanteeseen.

10: Työnantajan velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta (7 §)

10.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jossa täsmennetään mitä työnantajan tulee ottaa huomioon arvioidessaan työpaikan yhdenvertaisuustilannetta?

Vammaisfoorumi katsoo, että pykälässä ehdotetut täsmennykset ovat kannatettavia. Ne selkeyttävät lainsäädännön tahtotilaa. Kuten työsuojeluviranomaisen raportista vuodelta 2021 ilmenee, toteutetuissa tarkastuksissa kaikkien merkityksellisten syrjintäperusteiden tunnistaminen tai arviointi oli ollut puutteellista.

Vammaisfoorumi yhtyy Invalidiliiton näkemykseen siitä, että yhdenvertaisuuslaissa ja tasa-arvolaissa tulee olla sama henkilömäärä, milloin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat työyhteisössä tehdään. Mikäli tasa-arvolaissa henkilömäärä muutetaan 20 työntekijään, on perusteltua, että sama muutos toteutetaan yhdenvertaisuuslain osalta.

10.2.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuussuunnitelman tulisi jatkossa sisältää myös työpaikan yhdenvertaisuuden arvioinnin johtopäätökset?

Vammaisfoorumi pitää hyvänä esitystä työnantajan velvollisuudesta arvioida yhdenvertaisuustilannetta työpaikalla ja sisällyttää arvioinnin johtopäätökset yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Ehdotetut täsmennykset eivät kuitenkaan vielä takaa sitä, että työnantajat tosiasiallisesti huolehtivat yhdenvertaisuussuunnitelmien konkreettisista toimenpiteistä. Lisäksi yhdenvertaisuussuunnitelman päivittämiselle tulisi asettaa määräaika kuten on määritelty tasa-arvolaissa.

11: Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät ja toimivalta (19 §)

11.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetulla olisi oikeus antaa lausunto työsuojeluviranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa (22 §:n tarkoittamissa tapauksissa)?

Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan laajennus antaa lausunto työsuojeluviranomaisen varatessa siihen tilaisuuden on kannatettava esitys, mutta riittämätön kehitysaskel. Lausunnon antamisen mahdollisuus on ollut jo nykyisin mahdollista. Ehdotus ei siis varsinaisesti toisi lisää toimivaltaa yhdenvertaisuusvaltuutetulle.

11.2.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetulla olisi mahdollisuus toimia ulkopuolisena asiantuntijana työsuojeluviranomaisen toimivaltaan kuuluvassa asiassa?

Vammaisfoorumin näkemys on, että ehdotettu menettely on ollut mahdollista jo nykyisin puitteissa eikä toisi riittävää muutosta nykytilaan. Esitys on kannatettava, mutta Vammaisfoorumi näkee, että se on riittämätön kehitysaskel muuttamaan nykytilaa.

12: Työsuojeluviranomaisen tehtävät ja toimivalta (22 §)

12.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jossa työsuojeluviranomaisen valvontatoimivaltaa täsmennetään koskemaan työelämää?

Ehdotetut täsmennykset ovat kannatettavia.

12.2.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan työsuojeluviranomaisen on varattava yhdenvertaisuusvaltuutetulle tilaisuus lausunnon antamiseen asioissa, joilla on yhdenvertaisuuslain tulkinnan kannalta merkitystä?

Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan ehdotetut muutokset ovat kannatettavia, mutta eivät tuo tarvittavaa muutosta nykyiseen tilanteeseen.

12.3.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jonka mukaan työsuojeluviranomainen voi lain tulkinnan kannalta merkittävässä yksittäistapauksessa käyttää apunaan yhdenvertaisuusvaltuutettua asian selvittämisessä?

Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan ehdotetut muutokset ovat kannatettavia, mutta eivät tuo tarvittavaa muutosta nykyiseen tilanteeseen.

12.4.: Mitä mieltä olette työsuojeluviranomaisen tiedonvälitykseen liittyvistä ehdotuksista?

Vammaisfoorumi kiinnitti syksyn kuulemistilaisuudessa huomiota työsuojeluviranomaisen tiedonvälitykseen ja kannattaa ehdotettuja muutoksia. Vammaisjärjestöt ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että aluehallintoviranomaiset eivät julkaise oma-aloitteisesti antamiaan ratkaisuja samalla tavalla kuin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Ratkaisujen julkaisu ja niistä tiedottaminen voisi lisätä vammaisten ihmisten yhteydenottojen määrää työsuojeluviranomaiseen ja liittyisi myös olennaisesti YK vammaisyleissopimuksen 8 artiklan (tietoisuuden lisääminen) toimeenpanoon.

13.: Kehotusmenettelyn laajentaminen (työsuojelun valvontalaki 13 §)

13.1.: Mitä mieltä olette ehdotuksesta, jossa työsuojeluviranomaisen kehotusmenettelyä laajennetaan koskemaan myös työnantajan velvollisuutta arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta (7§:n 1 momentti)?

Vammaisfoorumi kannattaa ehdotusta. Työsuojeluviranomaisella ei ole ollut keinoja vaikuttaa työnantajien toimintaan. Kuten työsuojeluviranomaisen raportista vuodelta 2021 ilmenee, epäkohtia työnantajien yhdenvertaisuussuunnitelman tekemisessä tai sen sisällössä havaittiin lähes 90 prosentilla tarkastuksista.

14.: Vaihtoehtoiset ratkaisut

14.1.: Jos näkemyksenne mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaa tulisi laajentaa kaikkiin työelämän syrjintä- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin, miten ratkaisisitte yhdenvertaisuusvaltuutetun ja työsuojeluviranomaisen päällekkäiseen toimivaltaan liittyvät kysymykset?

Tällä hetkellä yhdenvertaisuuslain ja työsuojelun valvontalain säännösten sekä työsuojelun valvontaohjeiden johdosta, kynnys puuttumiselle työelämän syrjintään on korkeampi kuin muilla elämän alueilla. Esitys ei parantaisi vammaisten ihmisten asemaa erityisesti rekrytointivaiheessa ja näin työelämään pääsyyn liittyvää syrjintää, joka oletettavasti on suurin syrjintätilanne tarkisteltaessa työelämään liittyvää syrjintää (risteytyvä syrjintä). Esitys ei vahvistaisi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaa näihin kysymyksiin riittävässä määrin, vaikka ongelmatilanne on havaittu.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle sekä yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulisi säätää toimivalta työelämän syrjintäasioihin työsuojelun rinnalle. Kuten muistion eriävistä mielipiteistä käy ilmi, myös muissa viranomaisissa tehdään päällekkäistä työtä, mutta asiat ovat hoituneet hyvin yhteistyössä.

14.2.: Jos näkemyksenne mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa tulisi laajentaa työelämän syrjintä- ja yhdenvertaisuuskysymyksiin, mitkä työelämäasiat soveltuisivat lautakuntakäsittelyyn?*

Vammaisjärjestöt ovat tuoneet esiin, että Suomessa ei ole edennyt rikosprosessiin juurikaan työelämäsyryntätapauksia vammaisuuden perusteella. Järjestöt arvioivat, että yksi syy siihen voi olla, että tuomioistuimen menettely on raskas prosessi ja vaatii taloudellista liikkumavaraa. Vammaiset henkilöt ovat keskimääräistä heikommassa työmarkkina-asemassa ja tutkitusti osallistuminen työelämään on vähäisempää kuin väestössä keskimäärin. Oikeudenkäyntikulut voivat osoittautua liian suureksi taloudelliseksi riskiksi. Rekrytointisyrjintään ei ole tällä hetkellä riittäviä keinoja puuttua. Mikäli uhrilla, yhdenvertaisuusvaltuutetulla tai työsuojeluviranomaisella olisi mahdollisuus viedä epäilty rekrytointisyrjintätapaus lautakunnan käsiteltäväksi, jossa olisi mahdollista asettaa uhkasakko, voisi tällä olla merkitystä suomalaisen työelämän muutoksessa monimuotoisempaan suuntaan.

15.: Vaikutusarvioinnit

15.1.: Yleiset huomionne esityksen arvioiduista vaikutuksista

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus vaikuttaa vammaisten ihmisten oikeusturvan vahvistumiseen jossain määrin. Vammaisfoorumi korostaa, että yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan laajentaminen työelämän puolelle tulisi toteuttaa rinnakkaisena, ei avustamisloueusteisesti laajennettuna toimivaltana. Tällöin uudistettavan lainsäädännön positiiviset vaikutukset olisivat merkittävät.

15.2.: Huomionne taloudellisista vaikutuksista

Taloudelliset vaikutukset ovat Vammaisfoorumin käsityksen mukaan työnantajien ja työsuojeluviranomaisten osalta varsin maltilliset. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimen taloudellinen lisäresursointi on välttämätöntä lisääntyvien työtehtävien vuoksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mahdollisuuksia edistää yhdenvertaisuutta, selvittää syrjintätapauksia ja tukea syrjinnän uhreja tulee vahvistaa niin että valtuutetun resurssit vastaavat yhteydenottomäärien huomattavaa kasvua.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan asianmukainen resursointi edesauttaisi myös nykyistä paremmin vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden toteutumista. Vammaisten työllistymisen ja työssä pysymisen edellytykset voisivat parantua, millä olisi suoria ja välillisiä vaikutuksia heidän taloudelliseen asemaansa ja asemaansa veronmaksajina.

Vammaisfoorumi pitää aiheellisena selvittää, mitä taloudellisia vaikutuksia on, kun syrjintää tapahtuu ja vammaiset ihmiset eivät pääse työelämään syrjinnän ja kohtuullisten mukautusten epäämisen vuoksi. Siksi olisikin syytä arvioida myös yhdenvertaisuutta edistävien toimenpiteiden toteuttamatta jättämisestä aiheutuvia rahallisia ja muita inhimillisiä vaikutuksia. Laskelmissa olisi syytä paneutua myös siihen, mitä voitaisiin saada aikaiseksi, jos yhdenvertaisuustyöhön panostettaisiin nykyistä enemmän ja vammaisten ihmisten yksilölliset tarpeet huomioitaisiin

15.3.: Huomionne vaikutuksista viranomaisten toimintaan

15.4.: Huomionne yhteiskunnallisista vaikutuksista

Vammaisfoorumi arvioi, että vammaisten ihmisten yhteiskunnallinen asema voi parantua jonkin verran esitettyjen lakiuudistusten myötä. Mikäli lakiuudistuksessa päädyttäisiin yhdenvertaisuusvaltuutetun ja työsuojeluviranomaisen rinnakkaisesta toimivallasta säätämiseen, vahvistaisi lakiuudistus oikeusvaltioperiaatteen toteutumista merkittäväällä tavalla.

On hyvä, että sosiaalihuoltolain mukaisena työtoimintana järjestetyn työtoiminnan asemaa yhdenvertaisuus ja syrjinnänkiellon osalta selkiytettäisiin uudistetussa lainsäädännössä. Tämä voisi parantaa valvonnan nykytilaa, sillä yhdenvertaisuusvaltuutetulla ja lautakunnalla arvioidaan olevan paremmat edellytykset valvoa työtoimintaa, jota tehdään sosiaalihuollon palvelun asiakkaana.

Työsuojelullisilla keinoilla ei ole puututtu työtoiminnassa vallitseviin epäkohtiin, koska sosiaalihuoltolain mukaisena työtoimintana järjestetyn työtoiminnan ei ole katsottu kuuluvan työelämän puolella noudatettavan lainsäädännön alaan. Joissain työtoimintayksiköissä sekä avotyötoiminnassa on teetetty työtoimintana tehtäviä, joista työsuhteisena työnä maksetaan palkkaa. Tämän työsyryjinnän muodon ovat hiljaisesti hyväksyneet sekä työmarkkinajärjestöt, poliittiset päättäjät että viranomaiset. On toivottavaa, että yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan laajentaminen tälle harmaan työn vyöhykkeelle parantaa vammaisten ihmisten yhteiskunnallista asemaa ja vahvistaa heidän ihmisoikeuksiensa toteutumista.

15.5.: Onko jokin olennainen vaikutus jäänyt esityksessä arvioimatta tai liian vähäiselle arvioinnille? Jos on, mikä?

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että vaikutusarviointi on jäänyt tekemättä työelämäsyryjinnän osalta uhrin näkökulmasta. Esityksessä ei arvioida lainkaan sitä, tuovatko ehdotukset muutoksia syrjinnän uhrin näkökulmasta.

Vammaisfoorumi huomauttaa molempia OM:n työryhmää ja TEM:n alatyöryhmää YK:n vammaisoppimuksen artiklan 4.3 (Yleiset velvoitteet) mukaisesta velvoitteesta vammaisia koskevan lainsäädännön valmistelussa osallistaa vammaiset ihmiset ja tiiviisti neuvotella vammaisten ja vammaisjärjestöjen kanssa. Oikeusministeriö osallisti Vammaisfoorumin edustajat kahteen kokoukseen, jossa käsiteltiin vammaisten henkilöiden kohtuullisia mukautuksia ja kaikille sopivaa suunnittelua sekä järjesti yleisen kuulemistilaisuuden kansalaisjärjestöille. Vammaisfoorumin mielestä oikeusministeriö suoriutui yleissopimuksen osallistamisveloitteesta kohtuullisesti mutta kehitettävää jäi, koska varsinaisesti työryhmään ei nimitetty vammaisjärjestöjen edustajaa. Työ- ja elinkeinoministeriö järjesti vain yhden kuulemistilaisuuden kokouksessaan vammaisjärjestöille

työelämän valvonnasta eikä työryhmään nimitetty vammaisjärjestöjen edustajaa vain työmarkkinaosapuolia. Vammaisfoorumi katsoi, että työ- ja elinkeinoministeriö epäonnistui yleissopimuksen osallistamisveloitteen täyttämässä. Kyse oli lähinnä työmarkkinaosapuolten ristiriitaisista neuvotteluista, mitä ei voi pitää hyväksyttävänä.

Lisätietoja

Vammaisfoorumin pääsihteeri Anni Kyröläinen 044 567 9077, anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi

Vammaisfoorumin puheenjohtaja Sari Kokko 050 401 5802, sari.kokko@nkl.fi

Vammaisfoorumi ry

Helsingissä 25.5.2022

Sari Kokko

puheenjohtaja

Anni Kyröläinen

pääsihteeri